

3. Вознесенская Е. Д. Социальная мобильность и образовательные траектории молодёжи со средним образованием / Е. Д. Вознесенская, Г. А. Чередниченко // Образование и наука в процессе реформ: Социологический анализ / Д. П. Константиновский, Л. П. Веревкина. – М. : ЦСП, 2003. – С. 55-82.
4. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти : [монографія] / Л. М. Карамушка. – К. : Ніка-Центр, 2000. – 332 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти : Указ Президента України від 3 квітня 2002 року № 347/2002.
6. Нормативне забезпечення системи якості ВНЗ / Л. Віткін, С. Лаптев, Г. Хімічева, Ю. Жарков // Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2003. – № 4 (23). – С. 57-65.
7. Реформа и развитие высшего образования. Программный документ. – Париж : ЮНЕСКО, 1995.
8. Скляр П. П. Гуманізація освіти у життєвих перспективах майбутніх інженерів : [монографія] / П. П. Скляр. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 288 с.
9. Слащов В. А. Психологічні проблеми реалізації Болонського процесу в Україні / В. А. Слащов, О. В. Додонова // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля. – 2004. – № 3 (8). – С. 144-146.
10. Фролов С. С. Социология организаций : ученик / С. С. Фролов. – М. : Гардарики, 2001. – С. 345-362.
11. Чурсин Е. Н. Информационная культура в общеобразовательной деятельности высшей школы. Вопросы методологии / Е. Н. Чурсин // Научно-техническая информация. Серия 1. Организация и методика информационной работы. – 2003. – № 4. – С. 1-14.

УДК 37.02:373.3.091.12.011.3-051

С.І. Стрілець, д-р пед. наук, доцент

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянуто понятійний апарат і окремі теоретичні обґрунтування інноваційних процесів у вищій освіті. Базовою є дефініція «інновація» та пов'язані з нею поняття, що забезпечують спрямованість освітнього процесу на оперативне використання новітніх досягнень у науці та педагогічній практиці. Підкреслено, що розвиток інноваційної культури викладачів і студентів є одним із найважливіших завдань впровадження інновацій в освітній простір.

Ключові слова: підготовка вчителів початкової школи, інновація, інноваційні технології, професіоналізм, компетенції.

Рассмотрен понятийный аппарат и отдельные теоретические обоснования инновационных процессов в высшем образовании. Базовой является дефиниция «инновация» и связанные с ней понятия, обеспечивающие направленность образовательного процесса на оперативное использование новейших достижений в науке и педагогической практике. Подчеркнуто, что развитие инновационной культуры преподавателей и студентов – одна из важнейших задач внедрения инноваций в образовательное пространство.

Ключевые слова: подготовка учителей начальной школы, инновация, инновационные технологии, профессионализм, компетенции.

The article considers conceptual apparatus and some theoretical substantiation of innovative processes in higher school. The author regards the definition "innovation" as a main one and states that the notions connected with it provide educational process directionality to strategical usage of the newest achievements in

science and teaching. It is also being emphasized that students' and teachers' innovative culture development is one of the main tasks of innovations introduction into educational field.

Key words: primary school teacher training, innovation, innovative technology, professionalism, competences.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Одним з важливих напрямків і засобів підвищення якості освіти в сучасних умовах є інноваційний розвиток. На побудову освітньої системи істотно впливають технології, методи, засоби та форми навчання, які у свою чергу значною мірою визначаються вмістом педагогічної освіти. Отже, випускники ВНЗ, майбутні учителі початкової школи, підготовлені до інноваційного мислення і діяльності, озброєні інноваційними засобами, здатні дати початок інноваційному процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Проблеми вдосконалення інноваційної діяльності в системі вищої освіти розглядалися в роботах М. Кларіна, Г. Лаврентьєва, М. Левіна, Л. Матросова, Є. Мерзлякова. «Проблема оновлення змісту професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи на засадах системного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного і технологічного підходів, – наголошує Л. Коваль, – передбачає істотні зміни форм, методів і засобів навчально-пізнавальної діяльності студентів» [7, с. 48]. Вивчення представлених, а також багатьох інших робіт з проблем інноватики показує, що, незважаючи на всебічний і вагомий внесок їх авторів у науковий та практичний супровід інноваційної діяльності в освіту, в теорії інноваційної діяльності зустрічається значна розбіжність у тлумаченні основних інноваційних категорій. При аналізі інноваційної діяльності не завжди присутнє достатнє обґрунтування її змістових та функціональних компонентів, рівнів готовності особистості до її реалізації. Різноманітність і специфіка впроваджених у педагогічних закладах методів і засобів навчання пов'язані з необхідністю: формування сучасного інноваційного мислення; створення передумов постійного творчого саморозвитку студентів; забезпечення підвищення конкурентоспроможності майбутнього спеціаліста.

Мета статті (постановка завдання) – висвітлити теоретичні аспекти підготовки вчителів початкової школи на інноваційних засадах. Конкретність підходу потребує і точності понятійного апарату, що визначає сутність і механізми інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Про інноватику у вищій педагогічній освіті говорять сьогодні дуже багато. Написано чимало статей, навчально-методичних посібників, у яких стверджується значимість визначення самого феномену та перспектив його розвитку. Приділяється особлива увага оновленню навчальної літератури, її переорієнтації на методологічну проблематику і формування компетенцій студентів у галузі самостійної роботи з інформацією. У дослідженні ми дотримуємося положення про те, що нововведення та інновація відображають зміст і організацію нового: інноваційний процес – це формування і розвиток змісту й організації нового [10].

Інноваційність представлених у дослідженні засобів визначається націленістю на розвиток у студентів компетенцій, що дозволяють майбутньому вчителю початкової школи працювати в модернізованому освітньому просторі; ефективністю розвитку у студентів самостійності в період виконання навчальних завдань і завдань з педагогічної

практики; активізацією потреби студентів у комунікаціях, самоосвіті та науковій дослідницькій творчості.

Технології, що забезпечують розвиток педагогічних та інформаційно-комунікаційних компетенцій: інноваційні засоби, диференційовано і цілеспрямовано впливають на розвиток тих або інших компетенцій студентів комбінацією методів; технологія кейсів (case study) (навчальних і практико-орієнтованих) як метод аналізу ситуацій, що дозволяє зрозуміти, осмислити педагогічну ситуацію і знайти її оптимальне рішення, що забезпечує студентам можливість накопичувати прийоми, засоби, технології самоосвіти і, в перспективі, навчання, виховання і розвиток майбутніх учнів; інформаційно-комунікативна технологія для роботи з педагогічними ситуаціями, представлена у вигляді інтерактивного електронного педагогічного задачника, в якому ситуації класифіковані за змістом: інформаційні, нормативно-навчальні, виховні, проблемно-пошукові, лінгвокомунікативної спрямованості діяльності вчителя, спрямовані на пізнання мотивів учня, рефлексію стилів власної поведінки позицій вчителя та учня, розвиток толерантного свідомості, педагогічного мислення, критичності, самоконтролю; телеконференції, організовані між педагогічними ВНЗ, метою яких є розвиток професійних компетенцій, становлення толерантного досвіду студентів щодо майбутнього учня, розвиток потреби студентів у спілкуванні українською чи іншою, рідною мовою, та англійською; комп'ютерні ділові ігри у вигляді сценарію.

Розглянемо понятійний апарат і окремі теоретичні обґрунтування інноваційних процесів у вищій освіті. Інновація (від англ. innovation) – це нове явище, яке є кінцевим результатом творчої діяльності у вигляді нової чи вдосконаленої продукції або процесу з метою поліпшення якості виробництва та соціальної сфери. Серед учених різних країн, які займаються вивченням проблем інноваційної діяльності, здійснено чимало спроб у визначенні поняття «інновація». Свого часу І. Дичківська [4] намагалася подати найбільш вдалі, як на її думку, тлумачення. Досить ємне пояснення терміна «інновація» надано у Короткому словнику сучасних понять і термінів за загальною редакцією В. Макаренка: «Інновація (англ. innovation – нововведення, новація від лат. innovatio – відновлення, оновлення) [8]: 1) вкладання коштів в економіку, що забезпечує зміну поколінь техніки і технології; 2) нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу; 3) вироблення, синтезування нових ідей, створення нових теорій і моделей, втілення їх у життя; політичні програми, що мають, як правило, індивідуальний, неповторний характер.

Узагальнюючи наведені тлумачення, можна сформулювати розуміння інновації в цілому як нововведення, зміни. Цікаво, що в основному про інновації пишуть виключно у зв'язку з інформатизацією освіти, не розглядаючи це явище у більш широкому сенсі. Зокрема, в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка записано так: «Інформатизація освіти – у широкому розумінні – комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами й технологією, у вузькому – впровадження в заклади системи освіти інформаційних засобів, що ґрунтуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції і педагогічних технологій, які базуються на цих засобах. Інформатизація освіти – частина процесу інформатизації суспільства, теоретичною основою якого виступає інформатика – система знань, яка стосується вироблення, переробки, зберігання,

пошуку й поширення інформації в найрізноманітніших її аспектах у природі, суспільстві, техносфері» [2, с. 149].

В. Гриньов у книзі «Иновационный менеджмент» визначає, що «інновація – це використання в певній сфері суспільної діяльності (виробничі, економічні, соціальні, правові відносини, наука, культура, освіта та ін.) результатів інтелектуальної праці, технологічних розробок, спрямованих на вдосконалення соціально-економічної діяльності» [3, с. 15]. П. Завлін дає таке тлумачення інновацій: «це використання в тій або іншій сфері суспільства результатів інтелектуальної (науково-технічної) діяльності, спрямованих на вдосконалення процесу або його результатів» [5, с. 11]. У Законі України «Про інноваційну діяльність» зазначено, що «інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно покращують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [9]. У зазначеному документі вказано, що об'єктами інноваційної діяльності є: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва та організаційно-технічні рішення.

Такі вчені, як В. Василенко та В. Шматько, визначають інновацію як нововведення, пов'язане в першу чергу з науково-технічним прогресом і яке полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й економіки підприємства [1]. Системоутворювальним чинником інноватизації системи професійної освіти має стати духовна, гуманна сутність усіх перетворень, спрямованість на професійний, загальнокультурний, моральний розвиток майбутнього фахівця [6, с. 74-75].

Проаналізувавши наведені визначення, ми дійшли висновку, що вищевказані автори розглядають інновацію під різними кутами зору (економічним, соціальним, культурним, педагогічним тощо), оскільки в силу багатогранності та складності цього поняття визначити його як тільки економічне, соціальне, педагогічне тощо явище недоцільно.

Крім того, спостережено, що специфічний зміст інновацій складається зі змін, отже, саме вони є головною функцією інноваційної діяльності. Інновації можна трактувати в трьох аспектах: інновація як зміна (підвищує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання); інновація як процес (трансформація наукових досягнень у виробництво); інновація як впровадження (у господарську практику).

Інновації поділяються також за змістом діяльності: наукові інновації (дослідження, які стосуються задоволення потреб людини та удосконалення виробничої сфери); технологічні інновації (спрямовані на створення й освоєння виробництва нової продукції); економічні інновації (спрямовані на зміну методів, способів і всіх видів діяльності); соціальні (щодо поліпшення соціального забезпечення).

Ми дотримуємося усталеного у професійному спілкуванні розуміння «інновації», або нововведення, як реалізоване нововведення, незалежно від сфери застосування. А між тим сенс освітніх інновацій полягає в їх прикладному характері: вони покликані формувати інноваційну здатність мислення випускника ВНЗ. Саме професійна школа покликана розробити механізми і технології формування інноваційного мислення. Технології служать ланкою між теорією і практикою, вищою освітою і життям, їх можна вважати тим каналом, яким професійні знання транслуються в систему навчання. От-

же, під інноваційною вищою освітою ми розуміємо утворення, що базується на нових знаннях та інноваційній динаміці. Цілями інноваційної освіти є: забезпечення високого рівня інтелектуально-особистісного і духовного розвитку студента; створення умов для оволодіння ним навичками наукового стилю мислення; навчання методології нововведень у соціально-економічній і професійній сферах.

Ключовим поняттям інноваційної підготовки вчителів початкової школи є поняття «засоби інноваційних технологій», під якими розуміємо: 1) джерела інформації або спеціальні пристрої, що допомагають здійснювати навчальний процес в умовах нововведень, спрямованих на досягнення основних цілей освіти і, в першу чергу, на підвищення якості результатів навчання; 2) усі об'єкти і процеси, що служать джерелом навчальної інформації або інструментарієм засвоєння змісту навчального матеріалу, розвитку та виховання студентів в умовах інноваційної освіти [10].

Ще з початку ХХ століття світова педагогічна наука працює над тим, щоб у вищій освіті застосовувалися інноваційні методи і засоби навчання. Склалася багаторівнева система, яка об'єднує заклади, що дають вищу та середню професійну освіту, а також післявишівську. Почали діяти міжнародні університети і приватні заклади, основними вищими закладами стали академії та університети. У педагогічному процесі інноваційні методи навчання передбачають введення нововведень у завдання, методи, зміст і форми навчання та виховання, у спільну діяльність викладача й студента. Ці інновації можуть бути спеціально замисленими, вже розробленими або знову з'являтися завдяки педагогічній ініціативі.

Інноваційні педагогічні технології включають: соціальні перетворення, різні галузі наукових знань, передовий педагогічний досвід, досягнення технічного прогресу, вітчизняний та закордонний досвід минулого, етнопедагогіки. Сучасні технології в освіті розглядаються як засіб, за допомогою якого може бути реалізована нова освітня парадигма. У документах ЮНЕСКО технологія навчання розглядається як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії.

Підготовка майбутнього фахівця початкової школи з використанням останніх досягнень науки і техніки – ось мета нинішньої вищої професійної освіти. Тоді доцільно розглядати два напрямки в освіті:

1. Модернізація традиційного навчання в дусі ефективної організації засвоєння заданих зразків, досягнення чітко заданих еталонів. У межах цього напрямку оновлення навчального процесу орієнтоване на традиційні дидактичні завдання репродуктивного навчання, уявлення про навчання як «технологічний» конвеєрний процес із чітко фіксованими, детально описаними очікуваними результатами.

2. Інноваційний підхід до навчального процесу, в якому метою навчання є розвиток у студентів можливостей освоювати новий досвід на основі цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, досвіду та інструментарію навчально-дослідницької діяльності, рольового та імітаційного моделювання.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Теоретичний аналіз праць у межах цього дослідження показав, що інновації стосуються різних сфер педагогічної діяльності. Систематизувавши погляди на інновації, виділяємо такі її аспекти: інновативність, інноваційна компетентність; інноваційна культура педагога; інновацій-

на мета освіти; інноваційна освіта тощо. Визначено, що інновації – це невід’ємний сегмент підготовки майбутніх учителів, обумовлений сутністю професійного навчання (визначений у державних документах) і характером майбутньої професійної діяльності – апріорі інноваційної. В основу поняття інноваційна педагогічна технологія було покладено тлумачення, згідно з яким ця технологія відрізняється від традиційної і відповідає сучасним вимогам до освітнього процесу та засобів його здійснення.

Для виокремлення необхідного організаційно-методичного компонента із великої кількості описаних на сьогодні інноваційних технологій використано критерії, на основі яких було відібрано технології, що збагачують освітній процес за рахунок використання інтерактивних, аналітичних, комунікативних способів навчання; забезпечують зв’язок теорії і фундаментального підходу до науки з практикою і прикладними дослідженнями; позитивно змінюють уявлення викладачів і студентів про сучасну освітню діяльність; формують сучасні ключові компетенції у майбутніх учителів початкової школи, що відповідають принципам Болонського процесу; забезпечують становлення і розвиток аналітичних, організаційних, комунікативних компетенцій, включаючи рефлексію, творчість, здатність до прийняття адекватних рішень у нетрадиційних ситуаціях; є ресурсом для змін змісту освіти і структури освітнього процесу відповідно до соціального замовлення, а потім вводити їх в існуючі структури досвіду.

Список використаних джерел

1. *Василенко В. А.* Инновационный менеджмент : учебное пособие / В. А. Василенко, В. Г. Шматько ; за ред. В. А. Василенко. – К. : ЦУЛ, Феникс, 2003. – 440 с.
2. *Гончаренко С. У.* Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : Вінниця, 2008. – 278 с.
3. *Гринев В. Ф.* Инновационный менеджмент : учеб. пособие / В. Ф. Гринев. – К. : МАУП, 2003. – 144 с.
4. *Дичківська І. М.* Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. *Завлин П. Н.* Оценка эффективности инноваций / П. Н. Завлин, А. В. Васильев. – СПб. : Бизнес-пресса, 1998. – 216 с.
6. *Кіяшко О. О.* Взаємозв’язок мети та інноваційних педагогічних форм організації навчання під час підготовки молодшого спеціаліста / О. О. Кіяшко // Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі : наукові праці міжнародної науково-практичної конференції (27-29 вересня 1999 року). – Слов’янськ : Словянський державний педінститут, 1999. – С. 74-78.
7. *Коваль Л. В.* Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова : монографія / Людмила Вікторівна Коваль. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 375 с.
8. *Краткий словарь современных понятий и терминов* / под общ. ред. В. А. Макаренко. – 3-е изд., дораб. и доп. – М. : Республика, 2000. – 669 с.
9. *Про інноваційну діяльність* : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 226.
10. *Стрілець С. І.* Підготовка вчителів початкової школи засобами інноваційних технологій : монографія / С. І. Стрілець. – Чернівці : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2012. – 380 с.